गोत्रकीला स्त्री गोत्रः पर्वतः कील इव विष्टम्भकत्वात् यस्याः। पृथिव्यां हेमच०

गोत्रज पुंस्त्री गोत्रे समाने वंशे जायते जन–ड। एकगोत्रोत्पन्ने "तत्सुतो गोत्रजौ बन्धुः" याज्ञ०। यद्यपि गोत्रोत्पन्नमात्रेऽस्य प्रवृत्तिस्तथापि अशौचग्रहणे "दशाहेन सपिण्डास्तु शुध्यन्ति प्रेतसूतके। त्रिरात्रेण सकुल्यास्तु स्नात्वा शुध्यन्ति गोत्रजाः" व्यासवाक्ये गोत्रजपदं पारिभाषिकं यथाह बृहन्मनुः "सपिण्डिता तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्त्तते। समानोदकभावस्तु निवर्त्तेताचतुर्दशात्। जन्मनाम्नां स्मृतेरेके तत्परं गोत्रजामताः" इति "गोत्रजा निवृत्तसमानोदकभावाः शु०त०रघु०। वस्तुतः गोत्रजपदस्य गोत्रोत्पन्नमात्रार्थकत्वेऽपि सामान्यविशेषन्यायेन सपिण्डादेर्विशेषाशौचोक्तेस्तद्भिन्नपरत्वम् अत एव "तत्सुतो गोत्रजोबन्धुरित्यत्र याज्ञ०वचने गोत्रजपदेन पितामह्यादेर्ग्रहणमिति तद्व्याख्याने च मिता० "गोत्रजाः सपिण्डाः पितामह्यादयः समानगोत्राः" इत्युक्तम्।

गोत्रभाग पु० गोत्राणामेकगोत्रजातानां भागः। गोत्रजातानां परस्परविभागे "गोत्रसाधारणं त्यक्त्वा योऽन्यदेशं समाश्रितः। तद्वंश्यस्यागतस्यांशः प्रदातव्यो न संशयः। तृतीयः पञ्चमश्चैव सप्तमोवापि यो भवेत्। जन्मनामपरिज्ञाने लभेतांशं क्रमागतम्। यं परम्परया मौलाः सामन्ताः स्वामिनं विदुः। तदन्वयस्यागतस्य दातव्या गोत्रजैर्मही। भुक्तिस्त्रैपुरुषी सिध्येदपरेषां न संशयः। अनिवृत्ते सपिण्डत्वे सकुल्यानां न सिध्यति। अस्वामिना तु यद्भुक्तं गृहक्षेत्रापणादिकम्। सुहृद्बन्धुसकुल्यस्य न तद्भोगेन हीयते। विवाह्यश्रोत्रियैर्भुक्तं राज्ञामात्यैस्तथैव च। सुदीर्घेणापि कालेन तेषां सिद्ध्यति तत्तु न" बृहस्पतिः गोत्रसाधारणं द्रव्यमिति शेषः विवाह्यो जामाता

गोत्रभिद् पु० गोत्रं पर्वतं मेघं वा भिनत्ति भिद–क्विप्। इन्द्रे इन्द्रस्य वृष्ट्यर्थं मेघभेदनात् पर्वतपक्षशातनाद्वा तथात्वम्। "पुरन्दरो गोत्रभिद् बाहुरायात्" यजु० २०।३८ गौर्भूमिस्तां वृष्ट्या त्रायन्ते गोत्रा मेघाः तान् वृष्ट्यर्थं भिनत्ति गोत्रान् गिरीन् वा भिनत्ति" वेददी०। तस्य गिरिपक्षभेदनकथा पौराणिकी अनुसन्धेया। यथा "ततोऽद्रयो जातपक्षा विष्णोश्चैव तु मायया। प्रस्थिता मेदिनीं त्यक्त्वा यथापूर्वं निवेशिताः। तत्स्थानमसुराणान्तु धात्रादिष्टं जलार्णवे। प्रतीच्यां पर्वताः सर्वे निममज्जुर्यथा गजाः। तत्रासुरेभ्यः शंसुस्ते आधिपत्यं सुराश्रयम्। तच्छ्रुत्वैवासुराः सर्वे चक्रुरुद्योगमुत्तमम्" इत्युपक्रमे "धरणान्तु गिरीन् स्थाप्य स्वेषु स्थानेषु गोः पतिः। चिच्छेद पविना पक्षान् सर्वेषां भुवि चारिणाम्। एकः सपक्षो मैनाकः सुरैस्तत्समये कृतः" अग्निं पु०। "पक्षच्छेदोद्यतं शक्रं शिलावर्षीव पर्वतः" इति तदनु रेण रघौ वर्णितम्। गोत्रं नाम भिनत्ति। २नामभेदके एकनामोच्चारणकाले अन्यनामोच्चारके च। "तदयुक्तमङ्ग तव विश्वसृजा न कृतं यदीक्षणसहस्रतयम्। प्रकटीकृता जगति येन खलु स्फुटमिन्द्रताद्य मयि गोत्रभिदा" माघः। "गोत्रभिदा पर्वतभिदा नामभेदिना च" मल्लि०।

गोत्रवृक्ष पु०गोत्रभवो नगजातो वृक्षः। धन्वनवृक्षे भावप्र०।

गोत्रस्खलन न०गोत्रे नामनि स्खलनम्। अन्यस्य नामग्रहणाशया अन्यस्य नामग्रहणरूपे रागहेतुके स्खलने। "जगाद गोत्रस्खलने च का न तम्"(नलम्) नैष०। "गोत्रस्खलने भ्रान्तिं मानिनि! जानीहि केवलां मेऽत्र। आख्यानतोविशेषप्रतिपत्तिः पाणिनीय इव" उद्भटः। भावे क्त "गोत्रस्खलितमप्यत्र न० "उत गोत्रस्खलितेषु बन्धनम्" कुमा० [स्यादिपोषणेन त्रै–क। २भूमौ अमरः।

गोत्रा स्त्री गवां समूहः त्र। १गोसमूहे गां त्रायते श-

गोत्रादि पु० "तिङोगोत्रादीनि कृत्स्नाभीक्ष्ण्ययोः" पा० तिङन्तात् परस्य अद्रुदात्ततानिमित्ते शब्दगणे तद्गणश्च पा०ग०सूत्रे उक्तो यथा "गोत्र ब्रुव प्रवचन प्रहसन प्रकथन प्रत्यायन प्रपञ्च प्राय न्याय प्रचक्षण विचक्षण अवचक्षण स्वाध्याय भूयिष्ठ वानाम"।

गोत्व न० गोर्भावः त्व। गोशब्दप्रवृत्तिनिमित्ते गवेतरावृत्तौ सकलगोव्यक्तिस्थे जातिभेदे। तल्लक्षणन्तु गवेतरावृत्तित्वे सति सकलगोव्यक्तिवृत्तित्वम्। सत्ताद्रव्यत्वादिजातेः सकलगोव्यक्तिवृत्तित्वात् तद्वारणाय सत्यन्तम् विशेषणं गगनादेर्गवेतरावृत्तित्वात् विशेष्यदलम्। वृत्तिताद्वयञ्च समवायेन ग्राह्यं तेन गवेतरघटादौ कालिकसम्बन्धेन गोत्वस्य सत्त्वेऽपि नासम्भवः न वा गवेतरासमवेतस्य गगनादेः कालिकेन सकलगोव्यक्तिवृत्तित्वादतिव्याप्तिः। तस्याश्च जातेः गोपदप्रवृत्तिनिमित्तत्वमुक्तं काव्य० प्र० वाक्यपदीये "गौः स्वरूपेण न गौर्नाप्यगौः गोत्वाभिसम्बन्धात्तु गौः" यतो गोत्वसम्बन्धादेव गोर्गोपद-